

“Кижизидилге өг-бүледен эгелээр”

АК-ДУРУГ ОРТУМАК ШКОЛАНЫҢ БАШКЫЗЫ
ХОМУШКУ ЧАЙМАА КЛИМОВНА

**Өөреникчилерниң хууда өзүп сайзыраарыңга
болгаш ниитилелде турумчуй берген мөзү-
бүдүштүң сүзүктүг ужурларыңга,
ёзу-чаңчылдарыңга, дүрүмнеринге даянып,
кижиниң, өг-бүлениң, ниитилелдин болгаш
күрүнениң хереглелинге дүүштүр
кижизидериниң таарымчалыг байдалдарын
тургузары болур.**

**Кижизидилгениң кол
сорулгазы**

- * **хамааты**
- * **патриот**
- * **мөзү-бүдүш**
- * **эстетика**
- * **күш-шыдал, кадык амыдырал**
- * **күш-ажыл**
- * **экология**
- * **эртем-билиг**

**РФ-ның кижизидилге программазында кол
угланыышкыннар**

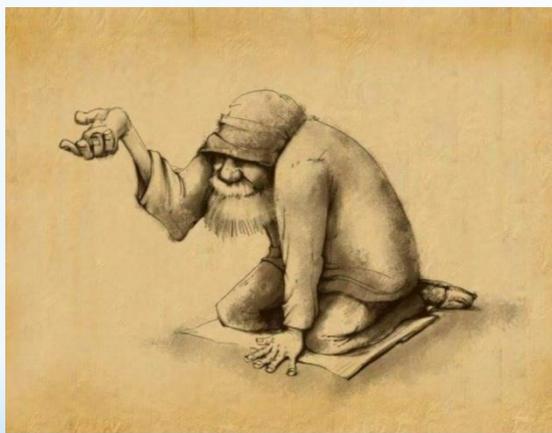
**Өг-бүлелер долу болуп,
ажы-төл ада-иелиг кылдыр өзери
күзенчиг, ада-иезиниң үлегер-чижээн
көрүп кижизиттинери чогуумчалыг
болур. Тыва чон шаг-төөгүден тура
салгалының кижизидилгезинче улуг
кичээнгейни салып, төлептиг ажы-
төлдү өстүрүп чораан.**

Кижизидилге өг-бүледен эгелээр.

Төөгүнүн уттундурбас **тураскаалдары**
турбаан болза, чаңчылдар турбас ийик,
чаңчылдар турбаан болза, культура
турбас ийик, **культура** турбаан болза,
кижизидилге турбас ийик, **кижизидилге**
турбаан болза, мөзүлүг **кижи**
хевирлеттинмес ийик, мөзүлүг кижини
турбаан болза, **чон** турбас ийик.

(Волков Г.Н.).

Этнопедагогиктиг дүрүм

Ниитилелде кижизидилгениң чидиг айтырыглары

- 1.Өг-бүлениң кижизидикчи хүлээлгезин, харыысалгазын чедимчелиг боттандыраарынга аныяндан белеткээри;**
- 2.Чоннуң өг-бүле дугайында ыдыктыг чаңчылдарының, ёзулалдарының, сагылгаларының ханы утказын өөренири.**

**Шиитпирлээриниң кол
аргазы**

Этнокультурлуг ыдыктыг
сүзүктөргө кижизидилгениң
сорулгалары

ӨГ-БҮЛЕ ДЕП ЧҮЛ ?

Дээди ынакшылдың,
Ада-иениң үлегериниң,
Күш-ажылдың
кадагалакчызы
болгаш суртаалчызы

Чаш уруг – дээди сүзүк

Күш ажыл

Төрээн дыл

Кадыкшыл, амы-тын ыдыктыг

Төрээн чуртунга ынакшылы

Эртем-билиг — кижинин
сүзүү (байлаа)

Онзагай байлак үндезин ТЫВА КУЛЬТУРА

Бойдус — кижинин сүзүү

- * 1. Бодун боду тодаргай өг-бүлениң, төрел-бөлүктүң, тускай чоннуң, күрүнениң төлөптиг оглу (кызы), өг-бүлеге хамаарышкан бурунгу өгбелеривистиң чаагай чаңчылдарының салгакчызы мен деп миннип, сагып, салгап чорууру;
- * 2. Тыва өг-бүле, ада-ие, өгбелер, дөргүл-төрел дугайында кол билиглерни билири, оларга хамаарышкан чаңчылдарны, ёзулалдарны, ужурларны амыдыралынга сагып чорууру;
- * 3. Кижизидилгениң кол утказын төрээн дыл, аас чогаал, чоннуң байыралдары, национал оюннар, бойдус таварыштыр чорудуп, оларның аргаларын ажыглап билири;
- * 4. Келир үеде эртем-сургуул, мергежил чедип алып, өг-бүле тудар талазы-биле боттарынга шилилгени кылып билири, амыдыралдың нарын берге айтырыгларын шиитпирлээринге белең болуру;

ӨӨРЕНГЕН ТҮҢНЕЛДЕРИНГЕ НЕГЕЛДЕЛЕР

- * 5. Ада болгаш ие кижиниң хоойлу ёзугаар харыысалгазын миннири;
- * 6. Ада, ие кандыг болурун чоннуң чаңчылдарынга даянып сайгарып билири;
- * 7. Өг-бүле, дөргүл-төрел, төрел-бөлүк аразында харылзааларны шын тудуп билири, хүндүлел ёзулалдарын сагыыры, «Салгал ыяжын» тургузуп билири;
- * 8. Кадык өг-бүлени тургузары-биле бодунга хамаарыштыр негелделерни кылып билири;
- * 9. Өг (бажың) ажылын: аал-чуртту, оран-саваны арыг-силиг тудуп, мал, чер ажыл-агыйын болгаш амгы байдалга дүүштүр ажылды кылып билири, өг-бүле бюджетин шын планнаарын амыдыралда ажыглап шыдаары болур.

ӨӨРЕНГЕН ТҮННЭЛДЕРИНГЕ НЕГЕЛДЕЛЕР

УЛУУ-БИЛЕ ЧЕТТИРДИМ!

